



กระบวนการถ่ายทอดchim “รู้จักฟังเสียง 5 ประการ”
ของมูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)
TRANSMISSION OF TEACHING KHIM
(THAI ZITHER) “RU CHAK FANG SEANG HA
PRAKARN” BY LUANG PRADITPAIROH (SORN
SILPABANLENG) FOUNDATION

รุจาภา กลิ่นดี¹

Rujapa Klinee

บทคัดย่อ

การจะเป็นนักดนตรีไทยที่ดีจะต้องได้รับการฝึกฝนอย่างมาก มูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้รวบรวมหลักปฏิบัติที่เป็นคุณสมบัติที่ดีของนักดนตรีเรียกว่า “ทฤษฎีภายในดนตรีไทย” มี 4 ขั้นตอน รวม 18 ข้อ ในส่วนที่ผู้วิจัยทำการศึกษา คือ ขั้นตอนที่ 2 รู้จักฟังเสียง 5 ประการ เป็นเสียงที่ นักดนตรีจะต้อง

¹ นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตร ศศ.ม. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดนตรี วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล

รับรู้และเข้าใจ ได้แก่ 1) เสียงที่นักดนตรีได้ยินอยู่ในใจ 2) เสียงที่นักดนตรีบรรเลง 3) เสียงที่ผู้อื่นบรรเลง 4) เสียงที่เกี่ยวข้องกับการบรรเลงและ 5) เสียงที่ไม่เกี่ยวข้องกับการบรรเลง โดยแบ่งประเด็นศึกษาดังนี้ 1) จุดเด่นของทฤษฎีรู้จักฟังเสียง 5 ประการ 2) การเตรียมผู้เรียน 3) กระบวนการถ่ายทอดซึม 4) วิธีวัดผลประเมินผล 5) ปัญหา อุปสรรคและวิธีการแก้ไขปัญหา

ทั้ง 5 เสียงสัมพันธ์ (4 สัมพันธ์ 1 เพิกถอน) เป็นหลักปฏิบัติที่สามารถใช้ในการฝึกโสตทักษะ ทำให้นักดนตรีมีสติ มีสมาธิในการบรรเลงดนตรีโดยจุดเด่นของทฤษฎี รู้จักฟังเสียง 5 ประการ เป็นกระบวนการฝึก ที่สำคัญทำให้นักดนตรีมีทักษะในการฟังและจำแนกเสียงต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการบรรเลงและไม่เกี่ยวข้องกับการบรรเลง สามารถบรรเลงดนตรีได้ไพเราะและถูกต้อง

ในการเตรียมผู้เรียน จะเตรียมในลักษณะของการสื่อสารของครูกับผู้เรียน ฝึกให้ผู้เรียนฟัง ให้ผู้เรียนทราบเหตุผลและความจำเป็นของการฝึก รู้จักฟังเสียง 5 ประการ แล้วจึงปฏิบัติในส่วนที่ง่ายก่อน จนสามารถทำได้ครบทุกขั้นตอน ส่วนกระบวนการถ่ายทอดนั้น ครูผู้สอนจะใช้กระบวนการสอนทั้งแบบครู เป็นศูนย์กลางและผู้เรียนเป็นศูนย์กลางเพื่อให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ในการเรียน และสำหรับการวัดผลประเมินผล ได้กำหนดแนวปฏิบัติของทฤษฎี รู้จักฟังเสียง 5 ประการ เป็นกรอบในการประเมินโดยใช้วิธีการสังเกตผลจากการปฏิบัติของผู้เรียน

คำสำคัญ: กระบวนการถ่ายทอด, ซึม, รู้จักฟังเสียง 5 ประการ, มุลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)

Abstract

The result showed that being a good Thai musician should be well trained. Luang Pradit Pairon foundation had gathered good fundamental of musician called “Internal Theory of Thai classical music”. There were 4 steps, in total of 18 rules. And this research chose to study on step two which was Ru Chak Fang Seang Ha Prakarn, mean-

ing learning how to listen the 5 types of musical sound. The 5 types of musical sound included 1) sound which musician can hear in their mind 2) sound which musician perform 3) sound which other musician perform 4) sound related to music 5) sound not related to music.

The research chose to focus on 1) The prominence of this theory 2) Preparations for learners 3) The teaching procedure 4) evaluation 5) Problem and Solution.

These 5 related sounds (4 related and 1 unrelated) were the rules of practice in order to gain hearing skills. The practice gave concentration and consciousness to musicians. The prominent of this theory was a vital practice procedure for musicians to gain more hearing skills and to be able to identify the sounds which related to music and unrelated to music. Moreover, when completing the whole practice musicians could play more musically.

Preparations for learners were made in term of communication between teacher and student. First, training students to learn how to listen and know the reasons of the practices were necessarily. Then, easy practices were done gradually step by step until complete the whole steps. The teaching procedure focused on both teacher-centered learning and student-centered learning in order to achieve its objective. In th part of evaluation, observation on students and practice were employed.

Keywords: Transmission of teaching khim, Khim, Ru Chak Fang Seang Ha Prakarn, Luang Pradit Pairon (Sorn Silpabanleng) Foundation)

ที่มาและความสำคัญของงานวิจัย

ขิม เครื่องดนตรีที่มีกระแสนิยมทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ เป็นเครื่องดนตรีไทย ที่มีผู้นิยมฝึกหัดมากที่สุด เดิมขิมเป็นเครื่องดนตรีต่างชาติมีต้นกำเนิดจากอาณาจักรเปอร์เซียโบราณ และแพร่หลายไปทั้งทวีปยุโรปและทวีปเอเชียตามอิทธิพลของอาณาจักรเปอร์เซียผ่านเส้นทางสายไหม เข้าสู่จีนในสมัยราชวงศ์หมิงและแพร่เข้าสู่ประเทศไทยในสมัยอยุธยาตอนปลาย โดยชาวจีนที่เดินทาง มาค้าขายกับไทยได้นำมาบรรเลงในงานรื่นเริงต่างๆของชุมชนชาวจีนด้วยกัน (ชนก สาคกริก, 2551)

นักดนตรีไทยได้นำขิมเข้ามาร่วมบรรเลงในวงเครื่องสายไทยเป็นครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 6 เรียกว่า วงเครื่องสายผสมขิม โดยมีการปรับรูปแบบในการบรรเลงให้เข้ากับวัฒนธรรมดนตรีไทย ปรับสายตั้งเสียงให้เข้ากับกลุ่มเครื่องสายไทยที่มีอยู่เดิม เป็นการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมและลักษณะเฉพาะของเพลงไทย ขิมจึงเป็นเครื่องดนตรีที่มีคนนิยมบรรเลงกันอย่างแพร่หลาย ด้วยเหตุที่นักดนตรีของไทย เป็นนักคิดประดิษฐ์ และมีรูปแบบศิลปะเป็นของตนเองจึงนำขิมมาปรับปรุง ดัดแปลงและพัฒนาารูปทรง ทางกายภาพและคุณสมบัติจนเป็นแบบฉบับของตนเองที่เรียกว่า ขิมไทย ในปัจจุบัน (ชนก สาคกริก, 2551)

เดิมการจัดการเรียนการสอนดนตรีไทยเป็นการสอนแบบมุขปาฐะใช้วิธีการจำและฝึกปฏิบัติตามครูจนเกิดความชำนาญ ไม่ได้มีการจัดทำเป็นตำราไว้การจัดการสอนที่บ้าน วัด และวัง ในปัจจุบัน การถ่ายทอดดนตรีที่วังได้สูญสลายไปด้วยสาเหตุจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ในขณะที่วงดนตรีประจำวัดที่วัดอุปถัมภ์ไว้เริ่มหายไปพร้อมกับสังคมที่เปลี่ยนแปลง คงเหลือเพียงการถ่ายทอดดนตรีที่บ้านเท่านั้นที่ยังคงมีบทบาทหน้าที่ในการสืบทอดอยู่

เมื่อเริ่มมีการจัดการศึกษาในรูปแบบใหม่ตามอย่างชาติตะวันตก สถานศึกษาเข้ามามีบทบาท ในการส่งเสริมให้คนรู้จักการแสวงหาความรู้เพื่อนำไปใช้พัฒนาชีวิตให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ในปัจจุบัน มีสถานศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบองค์กรต่างๆทั้งภาครัฐและเอกชน สมาคม ชมรมและมูลนิธิต่างๆที่เกี่ยวข้องกับดนตรี

ไทยได้เข้ามามีบทบาทในการอนุรักษ์สืบทอดดนตรีไทยในรูปแบบต่างๆมากขึ้น หนึ่งในจำนวนนั้นได้แก่มูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ที่ได้ดำเนินกิจกรรมด้วยความรัก ในศิลปะดนตรีไทย มีการเปิดสอนดนตรีไทยทุกเครื่องมือแก่ผู้ที่สนใจ ชิมเป็นดนตรีอีกแขนงหนึ่ง ที่มีผู้สนใจเรียนมาก ทางมูลนิธิฯจัดหลักสูตรการเรียนการสอนทั้งในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียนเป็นนักดนตรีที่มีความรู้และทักษะในการบรรเลงดนตรีและมีบุคลิกภาพดี ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการถ่ายทอดชิม “รู้จักฟังเสียง 5 ประการ” ของมูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ซึ่งผลงานวิจัยชิ้นนี้จะเป็นประโยชน์ต่อครู อาจารย์ผู้สอน และผู้สนใจเพื่อเป็นแนวทาง ในการจัดการเรียนการสอน และฝึกปฏิบัติชิมต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดชิม “รู้จักฟังเสียง 5 ประการ ” ของมูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดชิม “รู้จักฟังเสียง 5 ประการ” ของมูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ซึ่งมีรายละเอียดของวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

แหล่งข้อมูลที่ศึกษา

ศึกษาข้อมูลจากแหล่งวิชาการต่างๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักการสอนดนตรีไทย รวมถึงศึกษาหลักการสอนชิมและสัมภาษณ์อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญ และอาจารย์ผู้สอนของมูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้ 2 วิธีคือ ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักการสอนхим และ การสัมภาษณ์ในเรื่องกระบวนการถ่ายทอดхим “รู้จักฟังเสียง 5 ประการ” เพื่อนำข้อมูลมาศึกษาและวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย

การตรวจสอบข้อมูลการวิจัย

การตรวจสอบข้อมูลมีขั้นตอน ดังนี้

1. ตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูลจากเอกสารและบุคคลที่ให้ข้อมูล
2. จำแนก และรวบรวมข้อมูลในแต่ละด้าน
3. สรุปเป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้ข้อมูลจากเอกสาร จากบุคคลผู้ให้ข้อมูลภาคสนามเป็นข้อมูลหลัก ทำการตรวจสอบและรวบรวมข้อมูลอย่างละเอียดถี่ถ้วน เน้นศึกษากระบวนการถ่ายทอดхим “รู้จักฟังเสียง 5 ประการ” ของชมรมดนตรีไทย มุลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) วิเคราะห์รูปแบบ แนวทางการปฏิบัติ ลำดับขั้นตอนการปฏิบัติ และผลของการปฏิบัติ มีสถานะเป็นอย่างไร วิเคราะห์ หาปัจจัยทั้งผลบวกและผลลบที่ส่งผลต่อกระบวนการถ่ายทอด วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การพรรณนาวิเคราะห์ (Content Analysis) และหลักการทางดนตรีศึกษา สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

การที่จะเป็นนักดนตรีไทยที่ดี จะต้องมียอดประกอบหลายอย่าง มิใช่เพียงบรรเลงได้ก็ถือว่าเป็น นักดนตรีแล้ว ท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้รวบรวมหลักปฏิบัติที่เป็นคุณสมบัติที่ดีของนักดนตรี เรียกว่า “ทฤษฎีภายในดนตรีไทย” โดยรวบรวมไว้เป็นหมวดหมู่ 4 ขั้นตอน รวม 18 ข้อดังนี้

ตารางที่ 1 ทฤษฎีภายในดนตรีไทย

ทฤษฎีภายในดนตรีไทย	
ขั้นตอนที่ 1 “3 ดี”	1. เครื่องดนตรีดี 2. หมั่นฝึกฝีมือดี 3. ครูดี
ทฤษฎีภายในดนตรีไทย	
ขั้นตอนที่ 2 “รู้จักฟังเสียง 5 ประการ”	1. เสียงในใจ 2. เสียงที่เราบรรเลง 3. เสียงที่ผู้อื่นบรรเลง 4. เสียงที่เกี่ยวข้องกับการบรรเลง 5. เสียงที่ไม่เกี่ยวข้องกับการบรรเลง
ขั้นตอนที่ 3 “มีความแม่นยำ 5 ประการ”	1. แม่นตา 2. แม่นมือ 3. แม่นหู 4. แม่นใจ 5. แม่นปาก
ขั้นตอนที่ 4 “เรียนรู้นมดเพลงทั้ง 5”	1. บุคลิกภาพดี 2. มีความแม่นยำ 2 ประการ 3. บังคับเสียงได้ตั้งใจ 4. ควบคุมจังหวะเร็วช้าได้ตั้งใจ 5. มีวิธีบรรเลงดี

ซึ่งทฤษฎีภายในดนตรีไทยทั้ง 4 ขั้นตอนนี้ เป็นหลักปฏิบัติที่ทำให้นักดนตรีมีบุคลิกภาพที่ดี มีความรู้และทักษะในการบรรเลงดนตรี รวมถึงกระบวนการถ่ายทอดความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โดยเฉพาะขั้นตอนที่ 2 “รู้จักฟังเสียง 5 ประการ” เป็นการฝึกให้ผู้เรียนมีสติในการจำแนกเสียง ทั้ง 5 ประการ ซึ่งผู้วิจัยมีความสนใจที่จะดำเนินการวิจัย จึงใช้

การวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์บุคลากรของมูลนิธิ ซึ่งประกอบด้วยอาจารย์ผู้สอน รวมถึงศิษย์เก่าและศิษย์ปัจจุบัน

จากการสัมภาษณ์อาจารย์ชนก ศาคริก พบว่าท่านได้รับการถ่ายทอดความรู้จากคุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง บุตรีคนโตของท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะซึ่งเป็นคุณป้าของท่าน และจาก นางมหาเทพกษัตริย์สมุห (คุณครูบรรเลง ศาคริก)ซึ่งเป็นมารดาของท่าน ต่อมาท่านก็ได้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่อาจารย์อัษฎาวุธ ศาคริกซึ่งเป็นหลานของท่าน และบรรดาลูกศิษย์ในชมรมดนตรีไทย มูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ

การฟังเสียง 5 ประการนี้จะเกิดขึ้นในขณะที่นักดนตรีบรรเลงดนตรี จะมีเสียง 5 ชนิด ที่นักดนตรีจะต้องสัมผัส ได้แก่

ตารางที่ 2 เสียงทั้ง 5 ประการ

เสียง ทั้ง 5 ประการ	
เสียงที่ 1	เสียงที่นักดนตรีได้อินอยู่ในใจ โดยที่นักดนตรีต้องศึกษาเพลงนั้นมาก่อน จนเกิดเป็นทำนองเพลงขึ้นในใจ เสียงที่ 1 นี้เกิดจาก การเรียนรู้ การฝึกฝน การต่อเพลง
เสียง ทั้ง 5 ประการ	
เสียงที่ 2	เสียงที่นักดนตรีลงมือบรรเลงตามเสียงที่เกิดขึ้นในใจ จิตจะต้องนึกมาก่อน ว่า จะเล่นอย่างไร นักดนตรีจึงจะลงมือบรรเลงออกมา หรือที่เรียกว่าบรรเลงได้ตามที่นึก
เสียงที่ 3	เสียงที่คนอื่นบรรเลง ต้องบรรเลงได้ตามที่นึกและบรรเลงให้เข้ากับผู้อื่นที่ร่วมบรรเลง
เสียงที่ 4	เสียงที่เกี่ยวข้องกับการบรรเลง เป็นเสียงโดยรอบ (surrounding) ไม่ว่าจะเป็นเสียงฉิ่ง กรับ เครื่องจังหวะ รวมถึงเสียงของผู้ควบคุมวง
เสียงที่ 5	เสียงที่ไม่เกี่ยวข้องกับการบรรเลง ต้องรู้จักฟัง และละวางเสียงที่ไม่เกี่ยวข้องออกไป อย่าหงุดหงิดหรือเสียสมาธิในการบรรเลง

ฉะนั้นใน 5 เสียงสัมพันธ์นี้คือ 4 สัมพันธ์ 1 เพิกถอน เป็นหลักปรัชญาใหญ่ๆ ที่ใช้ได้กับการฝึก ทุกเครื่องมือ และทรงคุณค่ามหาศาล เป็นการฝึกโสตทักษะ ทำให้นักดนตรีมีสติ มีสมาธิในการบรรเลงดนตรี

จุดเด่นของทฤษฎี “รู้จักฟังเสียง 5 ประการ”

การที่ได้ฝึกฝน “รู้จักฟังเสียง 5 ประการ” เป็นการฝึกให้ผู้เรียนมีสมาธิ มีสติ ขณะบรรเลงดนตรี จากการวิจัยพบว่า การที่ผู้เรียนจะเป็นนักดนตรีที่มีคุณภาพ จะต้องได้รับการฝึกฝนอย่างหนักมีโสตทักษะ ที่ดี ฟังแล้วรู้จักจำแนกเสียงต่างๆ ได้ โดยมีลำดับขั้นตอนการฝึก ดังนี้

ศึกษาเพลง ทำนองเพลง จนเกิดเป็นองค์ความรู้อยู่ภายใน เรียกว่าเสียงที่ 1 เสียงที่ได้ยินอยู่ในใจ ผู้เรียนต้องบรรเลงเพลงตามเสียงที่ได้ยินอยู่ในใจ ให้มีความสัมพันธ์กัน “ตีได้ดังใจนึก” เรียกว่าเสียงที่ 2 เสียงที่เราบรรเลง ผู้เรียนต้องฟังเสียงที่ผู้อื่นบรรเลงร่วมอยู่ในวง แล้วบรรเลงให้สอดคล้องประสานกลมกลืน กับเสียงนั้น เรียกว่าเสียงที่ 3 เสียงที่ผู้อื่นบรรเลง ขณะบรรเลงผู้เรียนต้องฟังเครื่องกำกับจังหวะแล้วบรรเลงให้เข้ากับเครื่องกำกับจังหวะ หรือแม้แต่เสียงของผู้ควบคุมวงสั่งแล้วปฏิบัติตามได้ เรียกว่าเสียงที่ 4 เสียงที่เกี่ยวข้องกับการบรรเลง และในขณะที่บรรเลงอาจมีเสียงรบกวนทำให้ผู้เรียนเสียสมาธิ ผู้เรียนต้องรู้จักฟังเพื่อเพิกถอนหรือละวางเสียงที่ไม่เกี่ยวข้องกับการบรรเลงให้ได้ เพื่อจะได้มีสมาธิในการบรรเลงต่อไป เรียกว่าเสียงที่ 5 เสียงที่ไม่เกี่ยวข้องกับการบรรเลง ซึ่งในขั้นตอนดังกล่าวจะส่งผลให้นักดนตรีมีทักษะในการฟังและจำแนกเสียงต่างๆ ทั้งที่เกี่ยวข้องกับการบรรเลงและไม่เกี่ยวข้องกับการบรรเลง สามารถบรรเลงได้สอดคล้องประสานไพเราะจับใจผู้ฟังในทุกเวลาและทุกสถานที่ เป็นนักดนตรีที่คุณภาพ

การเตรียมผู้เรียน

“รู้จักฟังเสียง 5 ประการ” เป็นทฤษฎีที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้ที่จะเป็นนักดนตรีที่ดี ผู้สอนจึงควรมีการเตรียมผู้เรียนเข้ารับการฝึกในกระบวนการการถ่ายทอดchim “รู้จักฟังเสียง 5 ประการ” ดังนี้

การฟัง ในลักษณะของการสื่อสารระหว่างครูกับผู้เรียน อาจใช้วจนภาษา หรือ อวัจนภาษา เช่น การพยักหน้าให้สัญญาณซึ่งนับว่าเป็นการทดสอบการเตรียมพร้อมอย่างหนึ่ง

จะต้องทำความเข้าใจกับผู้เรียนถึงเหตุผลและความจำเป็นว่าทำไมจึงต้องรู้จักฟังเสียง 5 ประการ มีประโยชน์อย่างไร และจะพัฒนาทักษะด้านดนตรีแก่เขาอย่างไร แล้วจึงจะเริ่มฝึกให้มีเสียง ทั้ง 5 รบกวเขาไปตลอด ฝึกให้เขาทนให้ได้ เพราะไม่เช่นนั้นผู้เรียนก็จะไม่เข้าใจและเสียสมาธิเวลาที่เพื่อนตีรบกวนโดยไม่ทราบว่าเป็นประโยชน์

ฝึกให้ผู้เรียนฟังมากๆ แล้วจำแนกให้ออกว่า คือเครื่องมืออะไร จากนั้นให้ฟังรูปแบบ ทั้งแบบบรรเลงคนเดียว และบรรเลงเป็นวง ให้ผู้เรียนได้รู้ถึงวิธีบรรเลงเป็นแบบใด ใช้เครื่องมืออะไรบ้าง ในการบรรเลง ต่อมาฝึกให้ผู้เรียนรู้จักจังหวะเป็นอย่างไร รู้จักเพลง ให้ฟังเพลงจากเครื่องดนตรีอื่นๆ เพื่อให้รู้ความแตกต่างของการบรรเลง สิ่งเหล่านี้คือทางบรรเลงซึ่งเกี่ยวข้องกับเสียงในใจด้วย ถ้าแม่นยำเสียงในใจของเรา แม่นทางของเราและบรรเลงในทางของเราโดยทุกคนก็ต้องฟังเสียงสำคัญด้วยคือเสียงจังหวะ หน้าที่บได้เพราะสิ่งเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องกัน ทั้งจังหวะฉิ่ง จังหวะกลอง ให้ผู้เรียนรู้จักเปรียบเทียบ ทางบรรเลงของเครื่องต่างๆ และ ฝึกให้ผู้เรียนสามารถอ่านโน้ตได้

กระบวนการในการถ่ายทอดchim “รู้จักฟังเสียง 5 ประการ” และรูปแบบในการจัดกิจกรรม

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการถ่ายทอดchim “รู้จักฟังเสียง 5 ประการ” และรูปแบบในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนส่วนใหญ่จะจัดการเรียนการสอนเป็นกลุ่มเพื่อให้ผู้เรียนมีความคุ้นเคย มีปฏิสัมพันธ์ ซึ่งกันและกัน มีความรักความสามัคคี เอื้ออาทร ช่วยเหลือกัน จากนั้นเริ่มให้ความรู้ เรื่องการถ่ายทอดchim มีกลไก 5 ประการ ด้วยการสาธิตของครูผู้สอน เช่น ทุกๆครั้งที่เราตีลงไปจะประกอบไปด้วยกลไก 5 ประการ 1 คือคิดว่าจะตีตรงไหน 2 มองไปตรงที่ที่จะตี 3 ลงมือตี 4 ฟังว่าตีโดน ตีถูกหรือไม่ 5 คือจำ เสร็จแล้วก็คิดใหม่ คิด มอง ตี ฟัง จำ คิดแบบนี้ทุกครั้งที่ตี ซึ่งต้องฝึกมากๆ ต่อจากนั้น เริ่มสอนเพลงง่ายๆก่อน เพื่อปูพื้นฐานในการเรียนในระดับยากขึ้น ในการสอนครูจะจัดกิจกรรมที่เน้นการฟัง เพื่อสร้างความคุ้นเคยกับบทเพลงและให้ผู้เรียนเกิดเสียงในใจ (เสียงที่ 1) จากนั้นจึงให้ลงมือปฏิบัติตามเสียงที่เกิดขึ้นในใจ (เสียงที่ 2 เสียงที่เราบรรเลง) ซึ่งเท่ากับทำให้เสียงที่ 1 และเสียงที่ 2 มีความสัมพันธ์กัน ขณะบรรเลงก็ฝึกให้บรรเลงได้สอดคล้องประสานกับเพื่อนในวง (เสียงที่ 3 เสียงที่เราบรรเลงร่วมกับผู้อื่น) ผู้เรียนจะต้องคอยฟังเสียงจังหวะ ซึ่งเป็นเสียงหลักในวงและเสียงของครูผู้สอนซึ่งคอยกำกับดูแลอยู่ในขณะนั้น (เสียงที่ 4 เสียงที่เกี่ยวข้องกับการบรรเลง) สำหรับในเสียงที่ 5 นั้นเป็นเสียงที่ไม่เกี่ยวข้องกับการบรรเลง ซึ่งเกิดขึ้นได้ทุกเมื่อ ผู้เรียนจะต้องรู้จักการละวางหรือเพิกถอนเสียงนั้นให้ได้ โดยไม่หงุดหงิดหรือเสียสมาธิ

ในกรณีที่ผู้เรียนมีความพร้อมไม่เท่ากันครูจะมีการแบ่งช่วงเวลาเพื่อซ่อมเสริม เช่น เมื่อครูต่อเพลงไปได้ระยะเวลาหนึ่ง ก็จะสำรวจดูว่าผู้เรียนคนใดยังปฏิบัติส่วนใดไม่ได้ ครูก็จะใช้วิธีให้พี่สอนน้อง น้องสอนพี่ ให้คนที่ปฏิบัติได้สอนคนที่ยังปฏิบัติไม่ได้ เพื่อเป็นการฝึกถ่ายทอดประสบการณ์ทางดนตรี เปลี่ยนสถานะบทบาทจากผู้รับเป็นผู้ให้ ทำให้เข้าใจกระบวนการการถ่ายทอด สามารถคิดค้นหาวิธีการสอนโดยใช้วิธีการสื่อสารที่เด็กเข้าใจกัน นอกจากนี้ยังมีการคิดวิธีการ กระบวนการสอน

ใหม่ๆเพื่อสร้างแรงจูงใจทำให้ผู้เรียนสนุกสนานและเกิดความสนใจในการเรียน ผู้เรียนจะสนุกสนานเหมือนกับได้เล่นเกม นอกจากนี้เทคโนโลยีก็สำคัญ อย่างเช่น I-Pad ผู้เรียนส่วนใหญ่ มีอยู่แล้ว เราก็สามารถติชมบน I-Pad ได้

วิธีการวัดผลประเมินผล

การวัดผลประเมินผลตามกระบวนการถ่ายทอดชม “รู้จักฟังเสียง 5 ประการ” จะเน้นที่กระบวนการและผลผลิตควบคู่กันไป โดยวัดจากการปฏิบัติเครื่องดนตรีเป็นหลักใหญ่ มีการตั้งเกณฑ์ การวัดผลในการสอนแต่ละครั้ง เพื่อวัดดูว่าผู้เรียนปฏิบัติตามได้หรือไม่ ปฏิบัติได้เข้าจังหวะมากน้อยเพียงใด ผู้เรียนสามารถจำแนกเสียงเครื่องดนตรีประเภทเดียวกันหรือต่างประเภทกันได้หรือไม่ สามารถปฏิบัติทำนองเพลงที่ต่อ ได้ถูกต้องแม่นยำเพียงใด และสามารถปฏิบัติเครื่องดนตรีอื่นที่ไม่ใช่เครื่องมือเอกของตน เช่น เครื่องจังหวะเป็นต้น รวมถึงสามารถที่จะบรรเลงดนตรีได้สอดคล้องประสานกับผู้อื่นที่บรรเลงร่วมกันในวงได้หรือไม่ มีการวัดผลท้ายคาบเรียนเป็นการประเมินระหว่างเรียน และการแสดงต่อหน้าสาธารณชน มีแบบประเมินบ้าง เช่น ในเรื่องของการปฏิบัติ ต่อเพลง แต่ละเพลงก็ต้องมีลำดับขั้นของการเรียนรู้ เช่น ครูบรรเลงหรือเปิดเพลงให้นักเรียนฟังจนคุ้นเคยเพื่อให้เกิดเสียงในใจ จากนั้นให้ผู้เรียนบรรเลง ถ้าผู้เรียนบรรเลงได้ดีแสดงว่าผู้เรียนสามารถทำเสียงที่ 1 และ เสียงที่ 2 ให้สัมพันธ์กันได้ นอกจากนั้นหากผู้เรียนสามารถบรรเลงได้ สอดประสานกับผู้อื่นในวงได้ เท่ากับสามารถผ่านในเสียงที่ 3 ในขณะที่บรรเลงถ้าผู้เรียนสามารถฟังเสียง เครื่องจังหวะและเสียงของครูผู้ควบคุมวงและปฏิบัติตามได้ก็ถือว่าผู้เรียนผ่านในเสียงที่ 4 สำหรับในเสียง ที่ 5 นั้น ก็ต้องวัดดูว่าผู้เรียนสามารถละวางหรือเพิกถอนเสียงที่ไม่เกี่ยวข้องกับการบรรเลงได้หรือไม่ เช่น สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นขณะบรรเลงได้อย่างมีสติหากผู้เรียนสามารถผ่านได้ทั้ง 5 เสียง แสดงว่าผู้เรียนผ่านการวัดผล ประเมินผล

ในการวัดผลนี้ สามารถใช้วิธีการวัดผลที่หลากหลาย เช่น การประเมินตนเอง และการประเมินโดยเพื่อน เพื่อฝึกให้ผู้เรียนได้ร่วมกันหาข้อผิดพลาด และ

แก้ไขปรับปรุงการปฏิบัติเครื่องดนตรี นับเป็นการฝึกผู้เรียนให้รู้จักการประเมินผล โดยต้องกำหนดกรอบภาระงานในการประเมิน ว่ามีประเด็นใดบ้าง และอาจมีการนำเทคโนโลยีใหม่ๆ เช่นการบันทึกเสียงมาใช้ร่วมด้วย

ปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้นในกระบวนการถ่ายทอดชม “รู้จักฟังเสียง 5 ประการ” และวิธีการแก้ไขปัญหา

จากผลการวิจัย พบว่า ส่วนใหญ่ เกิดจาก

1. ความไม่เข้าใจของผู้ปกครอง ผู้ปกครองมักเข้าใจว่าการเรียนดนตรีที่ดีคือการได้เรียนตัวต่อตัว ซึ่งผู้ปกครองเข้าใจว่า ผู้เรียนจะมีสมาธิที่ดีและได้รับผลอย่างเต็มที่แต่เป็นการเข้าใจที่ผิด ครูผู้สอนต้องชี้แจงให้เข้าใจถึงประโยชน์ของการเรียนเป็นกลุ่มว่า เป็นการฝึกสมาธิของผู้เรียน ฝึกสอดทักษะ ฝึกในเรื่องของการ “รู้จักฟังเสียง 5 ประการ” ได้อีกด้วย

2. ตัวผู้เรียน ส่วนใหญ่ผู้เรียนไม่ฟัง การไม่ฟังทำให้เกิดผลเสีย ทั้งต่อตนเองและส่วนรวม ในกรณี ที่เป็นเด็กเล็ก ผู้สอนอาจแยกผู้เรียนออกมาจากเครื่องดนตรีก่อนและหาวิธีง่ายๆ เกมง่ายๆ เพื่อดึงความสนใจและสอนแทรกในเรื่องการฟังนั้น ถ้าเป็นเด็กโตอาจจะต้องสร้างเงื่อนไขหรือข้อตกลงในการเรียนรู้ และบอกประโยชน์ของ “รู้จักฟังเสียง 5 ประการ” ให้ผู้เรียนเข้าใจ

3. ตัวครูผู้สอน เกิดจากครูผู้สอนไม่เข้าใจกระบวนการถ่ายทอดชม “รู้จักฟังเสียง 5 ประการ” ดีพอ วิธีการแก้ไขคือ ครูผู้สอนต้องศึกษาให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ก่อนที่จะทำการสอน

4. เครื่องมือที่ปฏิบัติอาจไม่ได้คุณภาพเสียงที่ดีพอ หรือเสียงเพี้ยน ผู้เรียนก็ต้องรู้จักที่จะปรับแก้เสียงให้ตรง เพื่อความสมบูรณ์แบบในการบรรเลง “รู้จักฟังเสียง 5 ประการ” เป็นเรื่องของพัฒนาทักษะในการฟัง มีสติในการจำแนกเสียง ทั้ง 5 ประการ (ฟังแล้วแยกแยะได้) สามารถเชื่อมโยงเสียงทั้ง 4 เสียงสัมพันธ์และ 1 เฟกตอน หากผู้เรียนได้รับการฝึกฝนจนสามารถปฏิบัติได้อย่างชำนาญจะส่ง

ผลให้บรรเลงดนตรีได้ไพเราะจับใจผู้ฟัง ถูกต้องและบรรเลงได้สอดคล้องประสานกับนักดนตรีท่านอื่นที่ร่วมบรรเลงในวง รวมถึงการมีสมาธิที่ดี ในการบรรเลงดนตรีอย่างมีประสิทธิภาพ

การอภิปรายผล

ที่มาและความสำคัญของกระบวนการถ่ายทอดchim “รู้จักฟังเสียง 5 ประการ” ของมูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เป็นขั้นตอนหนึ่งของทฤษฎีภายในดนตรีไทย ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติที่ทำให้นักดนตรีไทยมีบุคลิกภาพที่ดี มีความรู้ และทักษะในการบรรเลงดนตรี มีกระบวนการถ่ายทอดความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย

1. เสียงในใจ คือ เสียงที่นักดนตรีได้ยินอยู่ในใจ
2. เสียงที่เราบรรเลง คือ เสียงที่นักดนตรีลงมือบรรเลงตามเสียงที่เกิดขึ้นในใจ
3. เสียงที่ผู้อื่นบรรเลง คือ เสียงที่คนอื่นบรรเลงร่วม
4. เสียงที่เกี่ยวข้องกับการบรรเลง คือ เสียงโดยรอบ (surrounding)
5. เสียงที่ไม่เกี่ยวข้องกับการบรรเลง คือ การละวางเสียงที่ไม่เกี่ยวข้อง กับดนตรีที่บรรเลง

จากการสัมภาษณ์อาจารย์ชนก สาคริก พบว่าในการถ่ายทอดความรู้ “รู้จักฟังเสียง 5 ประการ” เป็นการสืบทอดดนตรีไทยมาจากครอบครัวนักดนตรีของท่านซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนักวิชาการ หลายท่าน เช่น อ่างถึงใน (กิริติ วิรุณศรี, 2553) ที่กล่าวถึงการถ่ายทอดความรู้ว่า สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากในการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมแก่สมาชิกรุ่นใหม่

จุดเด่นของทฤษฎี “รู้จักฟังเสียง 5 ประการ” เป็นหลักการสอนแบบโบราณ ซึ่งถ่ายทอดแบบ มุขปาฐะ ไม่ได้มีการจดบันทึก เป็นภูมิปัญญาของนักดนตรีไทย นับเป็นการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมตามแนวคิดของ (Kluckhohn (1935) และ Taylor

(1985) อ้างถึงใน กิรติ วิรุณศรี (2553)) เป็นการถ่ายทอด ทางวัฒนธรรมที่ได้รับ การสืบทอด มาจากบรรพชน ต่อมาผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยและจัดรวบรวมขึ้นเป็น องค์ความรู้ใหม่เพื่อพัฒนาทักษะทางดนตรีของผู้เรียนให้ดียิ่งขึ้น

ในการเตรียมผู้เรียน จะต้องเตรียมในเรื่องของการฟัง การสื่อสารระหว่าง ครูกับผู้เรียน และทำความเข้าใจกับผู้เรียนถึงเหตุผลและความจำเป็น ตลอดจน ประโยชน์ และการพัฒนาทักษะทางดนตรีที่ผู้เรียนจะได้รับจากการฝึก “รู้จักฟังเสียง 5 ประการ”

สอดคล้องกับแนวคิดของ ทบวงมหาวิทยาลัย (มปป.) อ้างถึงใน (พันธ์ศักดิ์ วรรณดี, 2549) ที่ว่า ควรมีขั้นตอนในกระบวนการถ่ายทอดโดย ถ่ายทอดจากการ กระทำการปฏิบัติจริง เริ่มสังเกตจากกระบวนการทำงานพอเริ่มเข้าใจจึงเริ่มเลียนแบบ เช่นเดียวกับการเตรียมความพร้อมของผู้เรียนโดยฝึกฟัง ต่อจากนั้นทำความเข้าใจ ให้ทราบเหตุผลและความจำเป็นของการฝึกรู้จักฟังเสียง 5 ประการ แล้วจึงปฏิบัติ ในส่วนที่ง่ายก่อนจนสามารถ ทำได้ครบทุกขั้นตอนจนเกิดเป็นความเชี่ยวชาญ และมีประสบการณ์

กระบวนการถ่ายทอดchim “รู้จักฟังเสียง 5 ประการ” นี้ ครูผู้สอนใช้ กระบวนการสอนที่แตกต่างกันไปตามองค์ประกอบและลักษณะเฉพาะของวิธีการ เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ในการเรียนรู้ที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ โดยแบ่งการสอนออกเป็น

1. วิธีการสอนแบบครูเป็นศูนย์กลาง ครูเป็นผู้ดำเนินกิจกรรม ได้แก่ การ สอนแบบบรรยาย การสอนแบบสาธิต เช่น ในการต่อเพลง ครูจะต้องบรรเลงให้ ผู้เรียนดูก่อนพร้อมกับอธิบายวิธีการบรรเลง เพื่อให้ผู้เรียนได้สังเกต จดจำแล้วนำ วิธีการขั้นตอนต่างๆไปใช้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ กล่าวถึงการสอนดนตรีไทยว่า “การสอนดนตรีต้องอาศัยความจำ การปฏิบัติ อย่างจริงจังจนเกิดความชำนาญ การ สอนก็สอนกันปากต่อปาก เพลงต่อเพลงและการสาธิตให้ดู เป็นตัวอย่าง” นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวการสอนของ อ้างถึงใน (ณรงค์ชัย ปิฎกัรชต์, 2552) ที่กล่าวถึง การถ่ายทอดดนตรีไทยว่า นอกจากครูจะสอนเรื่องการปฏิบัติดนตรีโดยตรงแล้ว ยัง สอนทางทฤษฎีด้วย สอนให้มีไหวพริบปฏิภาณ ในการปฏิบัติสอนโดยปฏิบัติให้ศิษย์ดู อธิบายให้ศิษย์ฟัง

2. วิธีการสอนแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติ ครูสาธิตให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติ จนเกิดความชำนาญ โดยที่กระบวนการฝึก “รู้จักฟังเสียง 5 ประการ” เป็นองค์ความรู้ใหม่ ที่ผู้เรียนต้องดำเนินการฝึกด้วยตนเองตามคำชี้แนะของครูผู้สอนเพื่อการเป็นนักดนตรีที่ดี มีคุณภาพ

3. ในการสอนต้องสอนจากเพลงง่ายๆเพื่อปูพื้นฐานไปสู่เพลงที่ยากขึ้นซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อ่างถึงใน (สมชาย เอี่ยมบางยุ้ง, 2545) ซึ่งกล่าวไว้ว่าการเรียงระดับเพลงอยู่ที่ความเหมาะสมกับระดับของผู้เรียน ควรเริ่มต่อเพลงสั้นๆง่าย ๆ ก่อน แล้วจึงพัฒนาไปสู่เพลงที่ยากขึ้นตามลำดับความสามารถของผู้เรียน

ด้านการวัดผลประเมินผลจะวัดโดยการสังเกตจากการปฏิบัติเครื่องดนตรีเป็นหลัก โดยมีวิธีปฏิบัติตามลำดับขั้นของการเรียนรู้ “รู้จักฟังเสียง 5 ประการ” เป็นกรอบในการประเมิน อาจใช้การประเมินตนเอง หรือการประเมินโดยเพื่อนเข้ามาร่วมด้วย เพื่อร่วมกันหาข้อผิดพลาดและแนวทางแก้ไขปรับปรุง

ครูบางท่านได้นำการประเมินโดยเพื่อนและการประเมินตนเองมาใช้ในการวัดผลประเมินผล เพื่อร่วมกันหาข้อผิดพลาดและหาแนวทางแก้ไขปรับปรุง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่กล่าวไว้ว่า การกล่าวถึงสาเหตุของข้อผิดพลาดเป็นการตรวจประเมินที่ต้องใช้ความคิดวิเคราะห์ ขั้นสูงโดยเฉพาะในดนตรีปฏิบัติ จะต้องเป็นการฟังและคิดว่าผิดพลาดอย่างไร สาเหตุของความผิดพลาดนั้นมาจากอะไร ครูสามารถเปิดโอกาสให้ผู้ประเมินสอบถาม ผู้ถูกประเมินเพื่อหาสาเหตุที่แท้จริง ซึ่งจะพบว่าทั้งผู้ถามและผู้ถูกถามจะกลายเป็นผู้รู้ต่อไป

ในการประเมินผล ผู้ประเมินได้กำหนดกรอบการประเมินไว้ว่าจะประเมินอะไรบ้างซึ่งเป็นไปตามแนวคิดกล่าวว่าการประเมินที่ดีต้องมีกรอบที่ใช้ในการประเมิน ซึ่งทั้ง ผู้ประเมินและผู้ถูกประเมินจะต้องรับรู้จากกรอบภาระงานว่า ในการประเมินนั้นมีประเด็นใดบ้าง ที่ถูกนำมาใช้ในการประเมิน ในที่นี้ได้กำหนดแนวปฏิบัติของทฤษฎี “รู้จักฟังเสียง 5 ประการ” มาใช้ เป็นกรอบในการประเมิน และในการประเมินด้วยตนเองอาจต้องนำเทคโนโลยีใหม่ๆ เช่นการบันทึกเสียง มาใช้ร่วมด้วย

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา กระบวนการถ่ายทอดchim “รู้จักฟังเสียง 5 ประการ” ของ มุลินีหหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับการนำ ผลการวิจัยไปใช้ในการศึกษา และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป ดังนี้

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

1. ควรทำการวิจัยเชิงทดลองเรื่องกระบวนการถ่ายทอดchim “รู้จักฟังเสียง 5 ประการ” ระหว่างเด็กที่ได้รับการฝึกและเด็กที่ไม่ได้รับการฝึก เพื่อเปรียบเทียบ ผลที่เกิดขึ้นและนำไปปรับใช้และพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
2. ควรทำการศึกษาเกณฑ์การวัดผลประเมินผลทางดนตรี ในเรื่องของ “รู้จักฟังเสียง 5 ประการ” เพื่อสะดวกแก่ครูผู้สอนและผู้สนใจในการวัดผลประเมินผลผู้เรียน
3. ควรทำการศึกษาวิจัยทัศนคติและความพึงพอใจของผู้เรียนที่ได้รับการฝึก จากกระบวนการถ่ายทอดchim “รู้จักฟังเสียง 5 ประการ” เพื่อให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการออกแบบการเรียนรู้ ในลักษณะที่ตนถนัด และตรงกับความต้องการของผู้เรียน
4. ควรพัฒนาแบบฝึกหรือชุดการสอนในกระบวนการถ่ายทอดchim “รู้จักฟังเสียง 5 ประการ” เพื่ออำนวยความสะดวกให้ครูผู้สอนและผู้สนใจในการนำไปจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

ควรทำการศึกษาวิจัย ทฤษฎีภายในดนตรีไทยของชมรมดนตรีไทย มุลินีหหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ในขั้นตอนอื่นๆอีก เช่น

- 3 ดี
- มีความแม่นยำ 5 ประการ
- เรียนรู้มนต์เพลงทั้ง 5 ประการ

เพื่อนำกระบวนการถ่ายทอดมาพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนดนตรีไทย ให้เป็นที่น่าสนใจสำหรับผู้เรียน สร้างเจตคติที่ดีเพื่อให้ผู้เรียนรู้สึกรักและหวงแหนดนตรีไทย ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาติ

2. ควรทำการศึกษาวิจัย กระบวนการถ่ายทอด “รู้จักฟังเสียง 5 ประการ” ในกลุ่มเครื่องดนตรีชนิดอื่น และนำมาปรับใช้ สร้างและพัฒนารูปแบบการสอน ให้มีความแปลกใหม่ น่าสนใจยิ่งขึ้น

3. ควรศึกษาเทคนิคเฉพาะในการถ่ายทอดของครูฆ้องที่มีชื่อเสียง และเป็นที่ยอมรับ

4. ควรทำการศึกษากระบวนการถ่ายทอดดนตรีไทย ในเครื่องมืออื่นๆ เพิ่มเติมเพื่อเป็นแนวทาง ในจัดการเรียนการสอน

เอกสารอ้างอิง

- กนก คล้ายมุข. 2543. การศึกษาประสิทธิภาพของชุดการสอน เรื่อง ทักษะการปฏิบัติขลุ่ยเพียงออ สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ : กรณีศึกษา โรงเรียนวัดโสภณ เจติการาม สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. กรุงเทพฯ :กระทรวงศึกษาธิการ.
- กิริติ วิรุณศรี. 2553. ศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาและกระบวนการจัดการในการผลิตหนังตะลุงของช่างจังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดพัทลุง. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปศึกษา, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ชนก สาคริก. 2551. **ครบเครื่องเรื่องฆ้อง**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิหลวงประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง).

- ณรงค์ชัย ปิฎกัรชต์. 2552. **องค์ความรู้ศิลปป็นแห่งชาติ : นายพินิจ ฉายสุวรรณ.**
 กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวง
 วัฒนธรรม
- ทิศนา แคมณี. 2545. **ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียน
 รู้ที่มีประสิทธิภาพ.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พันธ์ศักดิ์ วรรณดี. 2549. **การศึกษาประวัติ ผลงาน และกระบวนการถ่ายทอดความรู้
 ของครูเลื่อน สุนทรวาทิน.** วิทยานิพนธ์ปริญญาามานุษยดุริยางควิทยา
 สาขาศิลปกรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
- ศักดิ์ชัย หิรัญรักษ์. 2555. **นวัตกรรมใหม่ การประเมินเพื่อปรับปรุงผู้เรียนอย่างไม่
 เป็นทางการโดยครู ด้วยการประเมินโดยเพื่อน และการประเมินตนเอง.**
 วารสารเพลงดนตรี, ปีที่ 17, 22-27.
- สมชาย เอี่ยมบางยูง. 2545. **กระบวนการถ่ายทอดซึมของชมรมดนตรีไทย มุลนิธิ
 หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง).** วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลป
 ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดนตรี, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมชาย เอี่ยมบางยูง. 2554. **ซึมในระบบการศึกษาไทย.** วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญา
 ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาดนตรี, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อรรธรณ บรรจงศิลป์. 2515. **โน้ตซึม สมาคมครูดนตรี (ประเทศไทย).** กรุงเทพฯ:
 สมาคมครูดนตรี (ประเทศไทย).

สัมภาษณ์

- ชนก สาคริก, 19 ตุลาคม 2555.
 ณัฐกิตติ์ ซูทรัพย์, 24 พฤศจิกายน 2555.
 ธนสัน นุชมาก, 24 พฤศจิกายน 2555.
 ธันยาภรณ์ โพธิกาวิณ, 22 พฤศจิกายน 2555.
 อัมภาวุธ สาคริก, 7 สิงหาคม 2555, 3 ตุลาคม 2555.
 อิศราภา จินสลด, 21 พฤศจิกายน 2555.